

liis eius, & Iorã filius eius, & Zich'ri filius eius, & Selomith filius eius. Isti quinque fratres numerantur orti de Elihezer, altero filio Moſis. Ipſe Selomith & fratres eius ſuper omnes theſauros ſanctitatum quas ſanctificauit. hoc eſt dicauit Deo. David rex: & capita familiarum tribuni & centuriones & duces exercitus. De bellis & de ſpoliis ſanctificauerunt ad inſtaurationem & ſupelleſtilium templi domini. Hebraicè habetur. ad roborandum pro domo Iehouah. hoc eſt ad faciendum theſaurum robuſtum pro domo Iehouah. ad hoc enim obtulerat Dauid cum dictis principibus. Hæc autem vniuerſa. Iuxta Hebræum habetur. Et omne quod ſanctificauit Semuel videns & Saul filius eius, & Abner filius Ner, & Toab filius Zeru'ia: omnis ſanctificans. ſuper manum Selomith & fratrum eius. Quæuis iſta à Samuele & Saule nõ fuerint pro ædificanda domo Dei, fuerunt tamen pro opportunitas ad diuinum cultum dicata & ſub præfectis iſtis ſeruata.

Izharitis verò præerat Chenanias. Iuxta Hebræum habetur. Ad Izhari Chenan' iahu & filij eius ad opus forinſecus ſuper Iſrael. Nomen proprium eſt Izhari gētis ortæ à fratre Hamram Izhar. proſequitur enim quatuor propoſitas gētes Leuiticas: perinde ac dictum fuiſſet quo ac Izharitas, Chenanias & filij eius præfecti ſunt ad opera forinſecus ſuper Iſrael. Et eſt ſermo de operibus ſubditis Leuitis. Et quod dicitur forinſecus, relatiuè ad Ieruſalem intelligendum eſt. Quæ fuerint iſta opera, non liquet: ex eo tamen quod dicitur ſuper Iſrael, inſinuatur opera eſſe communia vniuerſo Iſraeli. Quod autem ſubditur. ad docendum & iudicandum eos. Hebraicè habetur. in præfectos & iudices. officium enim iſtorum explicatur ad præſidendum & iudicandum opera foris ſuper Iſrael. Porro de Hebronitis. Sensus bene redditur: Hebraicè tamen habetur. Ad Cheb'roni. quemadmodum dictum eſt ad Izhari. ſignificantur enim Leuitæ Hebronitæ, quemadmodum ſignificati ſunt Leuitæ Izharitæ. Nec eſt nomen partium à ciuitate Hebron, ſed nomē gentile à tertio filio Cehath: à quo nominata eſt gens Hebronita, ſicut ab Hamram Hamramita & ab Izhar Izharita. Chafab' iahu & fratres eius viri fortiſſimi. Hebraicè habetur. filij fortitudinis mille & ſeptingenti. Quod autem ſubditur. præerant Iſraeli. Hebraicè habetur. ſuper ordinatione Iſraelis trans Iordanem. Hinc colligitur quod Izharitæ præfecti ſuper Iſrael nõ intelligantur præfecti ſuper vniuerſum Iſrael, ſed ſuper Iſrael cis Iordanē. Ita quod dicēdo foris excluditur

eluditur Ieruſalem, & dicendo ſuper Iſrael comprehenditur dūtaxat Iſrael cis Iordanem: quoniã trans Iordanē præfecti ſunt Hebronitæ. Idem autem intelligo ſignificari nomine ordinationis quod ſignificatū eſt nomine operū. in vniuerſo ſiquidem Iſraele ſparſa erant opera ordinata ſeu ordināda ad ea quæ ſunt Dei: & ſuper hæc præfecti ſunt Leuitæ. contra occidentem. Hinc apparet quod non præfecti ſunt iſti vniuerſæ regioni trans Iordanem: ſed vni dūtaxat parti. ad omne opus domini, & ad miniſterium regis. Extenſum eſt officium iſtorum etiam ad ea quæ regis erant: cum ex proprio officio nõ incumberet illis cura niſi operum relatorum ad ſummum Deum. Hebronitarum autem princeps fuit Ierias ſecundum familias & cognationes eorum. Mutila eſt hæc particula: nõ Hebraicè habetur. Ad Cheb'roni Ter'ia princeps, ad Cheb'roni ſecundum generationes ſuas per familias. Ad differentiam Haſabiæ & præſcriptorum qui præfecti ſunt trans Iordanem, deſcribitur quod Ierias fuit princeps Hebronitarum: ne erraretur enim intelligendo Haſabiam fuiſſe principem gentis Hebronitæ, declaratur quod Ierias fuit princeps Hebronitarum ſecundum omnes familias Hebronitarum. quadrageſimo anno regni Dauid reſenſi ſunt. hoc eſt parum ante moitem Dauidis: nam regnauit quadraginta annis & menſibus ſex. Et tempus hoc intellige referri non ſolum ad ſubſcriptos, ſed ad ſupraſcriptos Leuitas. inſinuatur enim quod tunc ordinauit Dauid huiusmodi præfectos, & ſimiliter ſupradictas diuiſiones ſacerdotum & Leuitarum. & inueni ſunt in eis potentes fortitudinē in Iab'zer Ghilhad. Nomen eſt ciuitatis Iazer in regione Ghalahad: & erat ciuitas Leuitarum. Et fratres eius. hoc eſt Hazielitæ. hæc enim quarta gens prænominata, ſupererat præficienda: & propterea tanquam ſola reſidua, non eſt nomine proprio repetita, ſed fraterno. narratur enim quod fuerunt requiſiti & inueni etiam fratres eius, ſcilicet Ierix Hebronitarum ducis. Melius tamen legeretur. Et fratres ſui. referendo fratres trium aliarum gentium Hazielitæ: iſtorum ſiquidem fortitudo & numerus ſubiungitur. robuſtioris eratis. Hebraicè habetur. filij fortitudinis. hoc eſt valde fortes. duo milia & ſeptingenti principes familiarum: conſtituitque eos Dauid rex ſuper Reubenitas & Ghaditas & dimidiam tribum Menafis. Hoc dicitur ad differentiã alterius partis trās Iordanem, cui præfecti ſunt Leuitæ Hebronitæ. Et hinc colligitur

colligitur quod præter Rubenitas Ghaditas & dimidiam tribum Menaisis, erant multi alij trans Iordanem subditi regno Dauidis & diuinis operibus. in omne ministerium Dei & regis. Hebraicè habetur. ad omne verbum Elohim & verbum regis. Etiam istorum officium extensum est ad ea quæ regis erant. Et appellatione verbi intellige rem: tam enim ad res Dei quam ad res regis præfecti sunt Leuitæ isti super istas duas tribus & dimidiam.

CAPVT XXVII.

Ilij autem Israel secundum numerum suum principes familiarum: & tribuni & centuriones & præfecti eorum ministrantes regi, iuxta turmas suas ingredientes & egredientes. Iuxta Hebræum habetur. ad omnem rem diuisionum ingredientem & egredientem per singulos menses, per omnes menses anni: diuisio vna, viginti quatuor millia. Expeditis distributionibus Leuitarum quas fecit rex Dauid, narratur dispositio regni secundum diuersas distributiones officiorum ordinata ab ipso Dauide. & primum describitur ordo militaris distributus in duodecim partes iuxta duodecim anni menses, ita quod quælibet pars suo mense ministraret regi. & erant partes æquales: vt pote continente qualibet viginti quatuor millia hominum. Ad quid autem quælibet pars suo mense seruiret, describitur hic dicendo ad omnem rem diuisionum ingredientem & egredientem. Significanter adiungitur diuisionum, ad differentiam rei tam superantis vires partis vnius (ad quam opus erat maiorem exercitum cogere) quam minoris ad quam sufficiebant ordinarij ministri iustitie. turmæ enim istæ duodecim militares erant: & quælibet suo mense ad obuiandum rei cuiuslibet diuisionum (hoc est spectanti ad huiusmodi distributionem militum) seruirebat. Quod autem dicitur ingredientem & egredientem, significat ad omnem rem huiusmodi vbicumque euenerit, ad quemcunque locum opus fuerit ire. significant enim Hebræi per ingredi & egredi vniuersas differentias locorum: immo & vniuersas actiones locales.

Turma prima in primo mense præerat Iasobham filius Zabdiel: & in turma eius viginti quatuor millia. De filijs Perem, capit o-mnium principum exercituum in mense primo. Prima turma principi ex tribu Iudæ data est, propter dignitatem regiam quam affecta erat tribus Iudæ: & primæ turmæ princeps propterea prælatus

prælatus est non solum suæ turmæ, sed etiam reliquis principibus vndecim turmarum. Turmam autem secundæ mensis habebat Dodai Achochites, & post se alterum nomine Macelloth qui regebat partem exercitus viginti quatuor millium. Hebraicè habetur. & diuisio eius, & Mic' loth dux: & super diuisionem eius viginti quatuor millia. Et est sensus quod diuisio erat propria ipsius Dodai, veruntamen ipse non personaliter præsidebat illi sed Mic' loth erat dux illius diuisionis. Iste enim Dodai cum persona regis forte erat: & propterea concessum est ei surrogare ducem suæ turmæ. Simile autem quid scribitur in tertia turma. Princeps exercitus tertij in tertio mense, erat Bena' iahu filius Ieho' iadah sacerdotis: & in diuisione eius viginti quatuor millia. Ipse est Bena' iahu potens in triginta & super triginta: & diuisioni eius præerat Hammixabad filius eius. Quartus in mense quarto Hasael frater Ioab. Quæstio statim oritur: eo quod non est possibile Hazaelem viuente tempore quo Dauid hunc ordinem statuit nam Hazael (vt patet secundi regum capitulo secundo) occisus est regnante Dauide in Hebron, viuente adhuc Ithoboieth rege Israel. impossibile est enim quod tunc Dauid ordinauerit duodecim turmas quarum quælibet comprehenderet viginti quatuor millia virorum militarium. Solutio est quod ordinem duodecim præfectorum iuxta ordinem mensium ordinauerat Dauid cum regnaret in Hebrō: & tunc Hazael decretus est quartus præfectus. numerum autem ad viginti quatuor millia extendit Dauid postquam fuit rex super vniuersum Israel. Et quarta turma data est filio Hazaelis: & propterea in litera dicitur. & Zebad'ia filius eius post eum. quia successit patri. & in turma eius viginti quatuor millia. Quintus in mense quinto, princeps Samhuth Iixrach: & in turma eius viginti quatuor millia. Sextus in mense sexto, Hira filius Hicces Thecochites: & in turma eius viginti quatuor millia. Septimus in mense septimo, Chelè Pelonites de filiis Eph' raim: & in turma eius viginti quatuor millia. Octauus in mense octauo, Sibbechai Chusathites de Zarchi: & in turma eius viginti quatuor millia. Nonus in mense nono, Abihexer Hannei hothites de filiis Iemini: & in turma eius viginti quatuor millia. Decimus in mense decimo, Maharai Netophathites de Zarchi: & in turma eius viginti quatuor millia. vndecimus in mense vndecimo, Bena'ia Pir' bathonites de filiis Eph' raim: & in turma eius viginti quatuor millia. Duodecimus in duodecimo mense, Cheldai Netophathites de Hothniel: & in turma eius 24. millia.

ET super tribus Israelis. Narrato ordine militarium virorum in regno Davidis seruato, subiungitur ordo seruatus in regimine populi. & scribitur quod singulis tribubus præfecit rex singulos gubernatores: quorum nomina subiunguntur. Reubenitis dux Elibezer filius Zich'ri: Simhonitis Sephat iahu filius Mahache. Leuitis Chasab'ia filius Cemucl: Aharoni Zadoc. Iehuda Elihu de fratribus David: Iisachari Hori filius Michael, Zebulun, Iismah' iahu filius Hobad' iahu: Naphthali Terimoth filius Haxriel. Filiis Eph'raim, Hoseah filius Hax' iahu: dimidia tribui Menasus, Ioel filius Peda' iahu. Dimidio Menasii in Ghilhad, Iiddo filius Zechar' iahu: Bin'iamin, Iaha'siel filius Abner. Dan' haxar' el filius Ierochan: isti principes filiorum. Legendum est, tribuum Israel, erant enim præfecti tribubus.

Non leuauit autem David numerum eorum à filio viginti annorum & infra: quia dixerat dominus quod multiplicaret Israelem quasi stellas cæli. Ratio redditur quare non scribitur numerus virorum cuiusque tribus quemadmodum scriptus est numerus militum cuiusque turma: ratio inquam redditur, quia David noluit ut numeraretur populus infra vigesimum annum, ne offenderet Deum: qui decreuerat populum fore innumerabilem quemadmodum stellas cæli, promittendo multiplicare ipsum sicut stellas cæli. Ioab filius Zeru'ie cepit numerare, & non cõpleuit. Ratio redditur quare non scribitur certus numerus virorum cuiusque tribus à vigesimo anno & supra, cum ista numeratio non sit in lege prohibita: ratio inquam redditur quia semel duntaxat tempore Davidis facta est huiusmodi numeratio, & habuit duo impedimenta. alterum ex parte Ioab cui commissa est numeratio, quod incepit numerare sed non finiuit. alterum ex parte Dei. quia super hoc ira Dei irruerat in Israel. Hebraicè habetur. & fuit in hoc ira super Israel. De hac ira scriptum est in calce secundi regum, & in vigesimo optimo capitulo huius. Nec hic describitur ut impedimentum inter numerandum (quia Ioab retulit numerum ad regem) sed ut impedimentum redigendi numerum alla- tum à Ioab in libros annales regis David. media enim fuit diuina ultio inter numerationem (quanuis imperfectam) & relationem numeri in libros regis. Vnde hebraicè subditur. & non ascendit numerus in numerum verborum dierum regi David. Vbi clarè apparet sententia expolita.

Super

Super thesauros autem regis fuit Haxmauel filius Hadiel: & super thesauros in agro in ciuitatibus & in villis & in turribus, fuit Iehonathan filius bux' iahu. Post præfectos militum, post præfectos tribuum, describuntur præfecti super thesauros regis pro domestica familia alenda. Super facientes autem opus agris ad culturam terra, fuit Hexri filius Chelub. Et super vineas Simbi Ramathites: & super cellas vinarias, Zabdi Siphmites, Super oliueta autem & ficeta quæ erant in campestribus, Babal' chanan Ghederites: & super cellas olearias Iohas. Super boues autem pascentes in Saron, Sit' vai Saronites: & super boues in vallibus, Saphar filius Had' lai. Super camelos autem, Obil Iisnehelites: & super asinas Iechde' iahu Meronothites. Super oves autem, Iaxix Hag'rites: omnes isti principes substantia regis David. Si quæris vnde David tantam agrorum &c. copiam habuerit. in promptu est responso quod ex tot victoriis diuitias multas habuit hostium, & inde armenta gregesque: inde emit agros, vineas & oliueta &c. vt haberet rex ex propriis prouentibus alimenta, & minus grauaret populum vectigalibus. Iehonathã autem patrum David consiliarius, vir prudens & literatus. Iuxta Hebræum habetur. vir intelligens & scriba ipse. Quarto siquidem loco describuntur optimates assistentes regis personæ in gubernatione totius regni: & laudatur consiliarius iste patruus Davidis tum quo ad intellectum, tum quo ad peritiam literarum. & Iechiel filius Chachmoni cum filiis regis. Simultas significata monstrat hos similes filii regis. in cuius sensus signum soli subiunguntur viri in suprema dignitate constituti. Et Achitophel consiliarius regis. Et hinc quoque clarè apparet quod præfectorum in hoc capitulo ordinatio, non fuit facta anno quadragesimo regni Davidis, quo fuit decreta distributio sacerdotum & Leuitarum: sed fuit cõrua regno Davidis quanuis sit postea scripta. & Chusai archites amicus regis. Et post Achitophel Leho' iadah filius Bena' iahu & Eb' iathar: & princeps exercitus regis Ioab.

CAPVT XXVIII.

Onregauit autem David omnes principes Israel, principes tribuum & principes turmarum ministrantes regi & tribunos & ceteriones & principes substantia & possessionis regis & filiorum eius cum eunuchis & potentibus & omnibus potentibus fortitudine ad Ierusalaim. Quia lege prohibitum erat facere eunuchos, ideo quæstio oritur quomodo

quomodo Dauid vocauerit eunuchos. Solutio est quod eunuchus non est hic nomen priuati generationis officio, sed nobilis in regia curia officii communicabat siquidem in vocabulis curia regis Dauidis cum curiis aliorum regum: apud quas eunuchus erat nobilis officii nomen, vt in superscriptis legimus historiis.

Cumque surrexisset & stetit Dauid rex. Deficit super pedes suos. Senex erat rex Dauid & iacebat: & propterea scribitur quod congregatis principibus surrexit & stetit super pedes suos allocuturus principes. ait, audite me fratres mei & populus meus: cogitauit vt edificarem domum in qua requiesceret arca fidei domini & scabellum pedum Dei nostri. Hinc habes quod arca erat velut scabellum pedum relatiue ad sedentem in propitiatorio. nisi enim talis habitudo fuisset inter arcam & tabellam propitiarii quæ erat velut sedes Dei, nequaquam appellasset Dauid arcam scabellum pedum Elohae nostri. & ad edificandum omnia præparauit. Superfluit omnia. Deus autem dixit mihi. Nomen est Elohim: sed hæc exposita sunt superius cap. vigesimo secundo non edificabis domum nomini meo, quia vir bellorum es & sanguines effudisti. Et elegit dominus Deus Israel me ex tota domo patris mei vt essem rex super Israel in seculum: de Iehuda enim elegit principes. Hebraicè habetur. elegit ducem. Sententia est clara. & de domo Iehudæ domum patris mei, & in filiis patris mei me voluit ad regnandum super totum Israel. Et de filiis meis (multos enim filios dedit mihi dominus) elegit Selomonem filium meum. Hinc apparet quod non proprio spiritu ipse Dauidis sed diuina autoritate prælatus est Salomon fratribus suis. ad sedendum super thronum regni domini super Israel. Agnoscedo regnum Israel esse regnum Dei (iuxta scripta Exod. 19. & in primo libro reg. cap. octauo) dicit super thronum regni Iehouah super Israel: ad manifestandum quod humiliter agnoscit sedem regni esse Dei, & se ac Salomonem electum ad regnandum super Israel non tanquam in regno proprio, sed tanquam in regno Dei: vt hinc semper præ oculis habet Salomon quod ad gubernandum Dei regnum esset assumptus. Dixitq; mihi. Quando Deus dixerit Dauidi in specie subiuncta de Salomone, scriptum non est. Selomo filius tuus ipse edificabit domum meam & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. Et firmabo regnum eius vsque in seculum: si perseverauerit facere præcepta mea & iudicia mea sicut hodie.

Nunc

Nunc ergo. Ad principes congregatos dirigit sermonem. contra vniverso cætu Israel, audiente Deo nostro. Parui refert quod Hebraicè habetur. in oculis omnis Israelis cætu Iehouah & in auribus Elohae nostri, custodite & requirite omnia mandata domini Dei vestri. Representatiue erat ibi omnis Israel in illo principum cætu: quem appellat cætu Iehouah, eo quod. I. tã populus quàm principes vniti erant in cultu summi Dei. Obstanto itaque principes tum à præsentia populi tum à præsentia Dei, monet vt custodiant mandata Dei. vt hærediteris terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris. Hebraicè habetur. & hæreditare faciatis filios vestros post vos vsque in seculum. Promissionem legis reuocat ad memoriã.

Tu autem Selomo fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei in corde perfecto & animo voluntario: omnia enim corda scrutatur dominus, & vniversas mentium cogitationes intelligit. Hebraicè habetur. & omnem creationem cogitationum intelligens. Vtrunque de Deo dicitur: & quod affectus omnes scrutatur, & quod vnde cunque pullulet cogitatio intelligit. Et dixit hoc ad manifestandum, Deo non placere externum cultum absq; interno. si qua seris eum, inuenietur tibi, si autem dereliqueris eum, prodiciet te. Hebraicè habetur. faciet obliuisci te in seculum. quod plus est quàm proicere: obliuio enim etiam spem tollit. Nunc ergo. Hebraicè habetur. Vide nunc quod dominus elegit te ad edificandum domum sanctuarũ, confortare & fac. Post dilectionem Dei monet filium ad edificandum templum.

Dedit autem Dauid Selomoni filio suo descriptionem porticus & templi. Iuxta Hebræum habetur. figurã porticus & domorum eius & cellariorũ eius. Ex eo quod scribitur non dixit se, sed dedisse Salomoni similitudinem subiunctorum ædificiorum, intelligimus quod pictas dederit similitudines eorum. & cenaculi, Hebraicè habetur. & solariorum eius. Quod autem subditur. & cubiculorum in adytis. Hebraicè habetur. & aularum eius interiorum & domus propitiationis. Quod autem sequitur. Necnon & omnium quæ cogitauerat atriorum & exedrarum. Hebraicè habetur. Et figuram omnium quod fuit in spiritu cum eo, pro atrijs domus Iehouah & pro omnibus aulis in circumitu. Figura ipsorum ædificiorum adiungitur figura ornatus reuelati Dauidi in spiritu existenti pro atrijs & aulis & thesauris & c. in thesauros domus domini & in thesauros sanctorum. Iuxta Hebræum habetur. pro thesauris domus Elohim, & pro thesauris

Ebb sanctuarum.

sanctitatum . hoc est pro locis thesaurorum tum domus Elohim tum sanctitatum. Et pro diuisionibus sacerdotum & Leuitarum, & pro omni opere ministerij domus domini: & pro omnibus vasis ministerij domus domini. Pro auro in pondere ad aurea, pro omnibus vasis singulorum ministeriorum. Multa essent in subiunctis mutanda: sed quia materia non exigit nec sententia variatur, pertranseo. pro omnibus vasis argenti in pondere, pro omnibus vasis singulorum ministeriorum. Et pondus pro candelabris aureis & lucernis eorum aureis, in pondere singulorum candelaborum & lucernarum eorum: & pro candelabris argenteis in pondere pro candelabro & lucerna eius, secundum ministerium singulorum candelaborum. Et auri pondus pro mensis propositionis pro singulis mensis: & argentum pro mensis argenteis. Et ad fuscinulas & phialas & thuribula ex auro purissimo: & leuuculos aureos pro qualitate mensurae pondus distribuit in leuuculum & leuuculum, similiter & in leones argenteos diuersum argenti pondus separauit. Hebraicè habetur. Et fuscinulas & malluua & calamos ex auro mundo: & pro malluuiis aureis in pondere pro singulo malluuo, & pro malluuis argenteis in pondere pro singulo malluuo. Nulla fit mētio leonum. Altari autem in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: & vt ex ipso fieret similitudo quadrigæ Cherubim extendentium alas & velantium arcam fœderis domini. Hebraicè habetur. Et pro altari thymiamatis aurum purificatum in pondere: & pro figura equitatus Cherubim aureos, pro expandentibus & regentibus super arcam fœderis Iehonah. Quanuis dictio Hebraica interpretata equitatus sonet equos trahentes currum absq; certo numero, non tamen intelligendum est disposuisse Dauidem vt fieret Cherubimorum currus in templo: vt testatur executio facta per Salomonem: huiusmodi enim currus nunquā fuit factus. Sed est sensus quod monstrauit ei figuram Cherubimorum ad officium equitatus: hoc est dedit ei figuram Cherubimorum non ad hoc vt adorarentur, sed ad hoc vt super eos equitans Deus repræsentaretur: iuxta id quod scriptum est in psalm. decimo octauo & equitauit super Cherubim. Ita quod ordo literæ est. & Cherubim aureos ad figuram seu similitudinem equitatus repræsentandam. Quod autem subditur pro expandentibus & regentibus, ex Mose sumptum est, qui descripsit Cherubinos expansis alis regentes super arcam: vt in exodo declaratum est. Omnia inquit venerunt scripta manu domini ad me, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris.

plaris, Hebraicè habetur. Omne in scriptura de manu Iehonah super me: intelligere fecit omnia opera similitudinis. Quia multa ordinauerat Dauid quæ non ordinauerat Moses circa efficienda in templo (vt patet conferenti suprascripta cum scriptis in libro exodi) ideo Dauid manifestat diuina autoritate disponi hæc ab ipso. Et quod dicit omne in scriptura de manu Iehouah super me, non de scriptura corporali intelligendum est, sed de scriptura spirituali: quod videlicet Deus tanquam per scripturam instruxerit eum de istis. Vnde & ad hanc similitudinem manifestandam adiungit fecit intelligere omnia opera exemplaris. insinuat siquidē hinc quod Deus per modū visibilis interno visu monstrauit quasi scripta hæc, quod non solum dedit gratiam videndi sed etiam gratiam intelligendi cuncta opera similitudinis datæ Salomoni. intelligētia enim opus est in visione: vt Daniel scripsit. Nec mirandum est de hac noua reuelatione efficiendorum in templo: quoniam quemadmodum Deus noua reuelatione ordinauit fieri templum loco tabernaculi, ita multa ordinauit in templo quæ non erant ordinata in tabernaculo. Oportuit autem diuinam interuenire autoritatem: ne cui libet liceret templū ædificare aut relinquere, & ne crederetur quod Dauid propria autoritate recesserit à decretis per Mosem.

Dixit quoque Dauid Selomoni filio suo: confortate & roborate, non timeas neque pauas: quia dominus deus, deus meus erit tecum, non dimittet te neque derelinquet te donec perficias omne opus ministerij domus domini. Et ecce diuisiones sacerdotum & Leuitarum, in omne ministerium domus Dei: & assistent tibi & parati sunt & nouerunt. Hebraicè habetur. & tecum in omni opere ad omnem spontaneum in scientia ad omnem seruitutem. Potestque iungi præcedenti clausulæ: ad insinuandum quod diuisiones sacerdotum & Leuitarum non solum sunt ad omne ministerium domus Elohim (quod directè spectat ad officia eorum) sed etiam sunt tecū in omni opere in spontaneos & scientes ad quodcunque opus fuerit. commendātur enim sacerdotes & Leuitæ quod & spontanea polleant voluntate & scientia ad adiuuandum Salomonem ad omne ministerium. tam principes quàm populi facere omnia præcepta tua. Hebraicè habetur. & principes & omnis populus ad omnia verba tua. subaudi parati sunt.

Ixitque Dauid rex ad totam ecclesiam: Selomonem filium meum unum elegit Deus puerum & tenellū, opus autem grande est, neque enim hominī preparatur habitatio. Hebraicè habetur. palatium. Quod autē sequitur, sed Deo. Hebraicè habetur, sed Ichouah Elohim. Quod etiam nomen Elohim scriptum est paulo superius dicendū elegit Deus. Totis autē viribus meis preparavi impēsas domus domini Dei mei. Hebraicè habet. preparavi domni Eloha mei. sed sententia in idem redit. aurum ad vasa aurea & argentum in argentea, as in aenea, ferrum in ferrea, lignum ad lignea. Parui refert quod Hebraicè habetur, aurum ad aurum, & argentum ad argētum, & as ad as, ferrum ad ferrū, & ligna ad ligna. Modus loquendi est Hebraicus. lapides onychinos & quasi sibiinos. Hebraicè habetur genericum nomen, quasi diceretur. & gemmas. Et immediatē subiungitur. lapides sibiinos & diuersorum colorum. secundū antiquum interpretem. Non desunt tamen interpretantes carbunculos: sed nomina propria animalium herbarum & lapidum suspecta mihi sunt. Lapidēs autem appellantur sibiini à colore simili sibiio, oculos venustos reddenti. & omnem lapidem preciosum & marmor Parium abundantissimē. Hebraicè habetur. & lapides marmoreos in multitudine. Hæc enim refert se preparasse tanquam de publico: hoc est ex victoriis multis quas habuerat. Et super hæc quæ obtulit in domum Dei mei de peculio meo, aurum & argentum do in templum Dei mei, exceptis iis quæ preparavi in eadem sanctam. Iuxta Hebræum habetur. Et adhuc volente me erga domum Eloha mei, est mihi peculium auri & argenti: dedi domui Eloha mei, in super à toto paravi domui sanctitatis. Tria millia talentorum auri de auro Ophir. Magnitudinem animi propensi erga ædificandam domum Dei manifestat: adiungendo quod ex charo sibi peculio vltra vniuersa supradicta parata dedit Dei domui tria millia talentorum auri, &c. Et subaudiuntur relatiua verbis dedi & paravi. & septem millia talentorum argenti probatissimi. Hebraicè habetur. mudi. Quod autem subditur, ad deauradōs parietes templi. Hebraicè habetur, ad glutinādū parietes domorū. per modum enim glutini insinuatur apponendum aurū. Aurum ad aurea, & argentum ad argentea, & ad omne opus in manu artificis: & quisquis sponte offert, implendo manū suā hodie domino. Inuitat ab exemplo suo principes ad offerendum eodem die.

Pollicit

Polliciti sunt itaque. Hebraicè habetur. Et spontaneos se exhibuerunt. proculdubio ad offerendum. principes familiarum & principes tribuum Israel & tribuni & ceteriones, & principes operis regis. Et dederunt ad ministerium domus Dei, auri talenta quinque millia, & solidorum decem millia, & argenti talentorum decem millia, & eris talentorum decem & octo millia: & ferri centum millia talentorū. Et apud quem inuenti sunt lapides, dederunt thesauro domus domini: per manum Iechiel Gherisunius. Non quod tunc exhibuerint, sed quod tunc se dare professi sunt: & quia subsecutus est effectus, rectè scriptum est, & dederunt. Latarij sunt populus cum sponte promisterent. Sensum reddidit interpres: hebraicè enim nulla fit mentio promissionis, sed tantum spontaneæ oblationis, quia corde toto offerebant ea domino. Hebraicè habetur, quia in corde perfecto spontaneos se exhibuerunt ad Ichouah. vtuntur enim quodam verbo quod circumloquimur per spontaneum se exhibere. Et etiam Dauid rex letatus est letitia magna.

Et benedixit Dauid domino in oculis totius congregationis: & ait Dauid, benedictus es domine Deus Israel patris nostri, ab æterno in æternū. Tua est domine magnificentia. Hebraicè habetur. Tibi Ichouah magnitudo. hoc est enim primum. & potentia & gloria & victoria & tibi laus. Hebraicè habetur. & pulchritudo. hæc enim quinque primum Deo attribuit Dauid: quibus adiūgit alia quorum primum est. quia omne in cælis & in terra tibi Ichouah regnum. Optima ratio prædictorum assumitur ex eo quod: totū vniuersum est regnum ipsius Ichouah. Deinde immediatē sequitur. & exaltans se ad omne in caput. quantumcunque superbus aliquis seipsum super alios exaltet in principem, tibi subiicitur, à te proficiscitur. Sequitur. Et diuitia & honor à facie tua, subaudi proficiscitur. Postea sequitur. & tu dominās in omni, & in manu tua virtus & potentia: & in manu tua ad magnificandū & ad fortificandū ad omne. Nec fuit hic virtus pro virtute morali, sed pro viribus, proficit enim Dauid omnes vires hominū & animalium & rerum naturalium omnemque potentiam subiici diuinæ operationi, & demū actiones omnes tam grandientes quam fortificatē esse sub manu Dei. Nunc igitur Deus noster. Nomen est Eloha. Et quorsum tendit hæc oratio manifestat. cōstremur tibi & laudamus nomē tuum in clytū. Hebraicè habet. gloria tua. quod plus est quam in clytū. Quis enim ego, & quis populus meus, vt possimus

Bbb iij hæc

hac tibi vniuersa promittere? Parui refert q̄ Hebraicè habetur. quòd obtinebimus virtutem vt simus spontanei sicut hoc? Agnoscit Dauid quòd nec ipse nec populus ex propriis fat est ad præsens officiu spontaneæ oblationis sicut erat illa, sed ex dono Dei hoc proficisci fatei. Propter quod subdit. *tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.* Hebraicè habetur, *quia à te omne, & à manu tua dabimus tibi.* insufficientiã suã & populi manifestat: quia omnia bona sunt à Deo, & nõ de manu nostra, sed de manu tua profecta dare possum⁹ tibi. Peregrini enim sumus corã te, & aduenæ sicut omnes patres nostri. Lege vigesimum quintum capitulu Levitici: & inuenies terræ promissionis proprietatem reseruasse sibi Deum, & filiis Israel dedisse eam quo ad vsum tanquam peregrinis. & propterea Dauid fateatur se & populum coram Deo esse peregrinos & aduenas in terra quemadmodum & patres eorum: agnoscit enim proprietatem terræ reseruata. *Decessit vmbra dies nostri super terram.* Post agnitionem sui quo ad locum, aptè subiungitur agnitio sui quo ad tempus vite. Comparatur autem tempus humanæ vitæ vmbra: quæ quanto magis crescit, tanto deterior fit & ad nihilum tendit. Talis enim est progressus dierum vitæ nostræ. nam continuò nati desinimus esse: quilibet enim dies adiunctus adimit tempus vitæ nostræ. & nulla est mora. Hebraicè habetur, & non spes. subauditur permanendi. continuè enim dum augentur dies nostri, properamus ad non esse quemadmodu vmbra crescens. *Domine Deus noster, omnis copia hæc quam parauimus ad ædificandum tibi domũ nomini sancto tuo: de manu tua est, & tua sunt omnia.* Hebraicè habetur, & tibi omne. supple redditur. Scio Deus meus quòd probes corda & simplicitatè diligas. Hebraicè habetur, *Et noui Elohe mi quòd tu discernens cor, & rectitudines voles.* Paruipendens vniuersas res oblatas (aurũ argentum &c.) manifestat se nosse quòd Deus ponderat non externas res, sed corda offerentium, & quòd placet ei interna rectitudo cordis. & propterea subdit. *vnde & ego in simplicitate cordis mei latus obtuli vniuersa hæc.* Hebraicè habetur, *ego in rectitudine cordis mei me spontaneũ exhibui in vniuersis istis.* Fateatur cum interna rectitudine spontaneam fecisse oblationem externarum rerum. & nunc populu tuum hic inuentũ vidi cũ ingenti gaudio offerre tibi donaria. Circulocutio est spontaneæ voluntatis. *Domine deus Abraham lxx hæc & Israel patrũ nostrorum, custodi in æternũ hanc voluntatem cordis*

corum:

eorũ, & semper in veneratione tui mens ista permaneat. Heb. habet. *custodi hoc in æternum ad creationem cogitationũ cordis populi tui: & dirige cor eorum ad te.* Orat deuotus rex simul pro populo vt hunc animum spontaneum ad diuina custodiat deus in eis in æternum in parte intellectuã quo ad omnem creationem cogitationum, vt ex nulla cogitandi radice pullulet aliquid contra hunc spontaneum animum: deinde quo ad partem affectuã & cor eorum ad ipsum Deum dirigat. *Selomoni quoque filio meo da cor perfectum: ad custodiendum præcepta tua, testimonia tua & statuta tua, & ad faciendum omnia & ad ædificandum palatium quod præparau.*

Dixit autem Dauid toti congregationi, *benedicite queso domino deo vestro: & benedixit tota congregatio domino deo patrũ suorũ.* Quibus verbis vrbani laudando Deum, non est scriptu quo ad populum. & inclinauerunt se & adorauerunt dominum & regem. *Inmolaueruntque victimas domino, & obtulerunt holocausta domino die sequenti (tauros mille, arietes mille, agnos mille, & libamina eorum) & vniuerso ritu abundantissimè in omnẽ Israel Heb. habet. et sacrificia in multitudine omni Israel, in huiusmodi enĩ solennitatibus (cũ tanta erat copia victimarũ) sacerdotes acceptis iis quæ sufficiebãt p vfu eorũ, erogabãt portiones suas populo, vt par est credere. Comederuntque & biberunt coram domino in die illa in latrina magna: & regnare fecerunt secundo Selomonem filium Dauid, vixeruntque cum domino in ducem. prius enim vnctus erat absque conuocatione totius Israel: vt scriptum est. 3. reg. 1. voluit autẽ Dauid vt iterum præfente vniuerso Israele & approbãte vngeretur Salomon in regem. & Zadoc in pontifice. Clarè patet quòd tempore Dauidis Zadoc fugebatur pontificatu. Seditq; Selomo super solium domini in regem pro Dauid patre suo, & prosperatus est: & paruit ei totus Israel. Et omnes principes et potentes, & etiã omnes filii regis Dauid dederunt manum sub Selomone rege. Magnificauitq; dominus Selomonem in excelsum in oculis totius Israel: & dedit ei gloriam regni qualem nullus habuit ante cum rex Israel.*

Igitur Dauid filius Iisai regnavit super totum Israel. Et dies quibus regnavit super Israel, quadraginta anni: in Hebron regnavit septem annis, & in Ierusalaim regnavit triginta tribus. Mortuusque est in senectute bona, plenus. Parui refert q̄ hebraicè habet. *satur dierũ, diuitiarũ & honoris.* superius enim declarata est huiusmodi saturitas. regnavitq; Selomo filius eius pro eo. *Gesta autẽ*

Bbb iiij

Dauid

David priora & posteriora: ecce ipsa scripta sunt in libro Samuelis videtur. Quauis apud hebræos tam primus quam secundus liber regum Samuelis nomine sit insignitus: ex eo tamen quod Samuel mortuus est ante regem Saulem & gesta Davidis scripta in secundo libro fuerunt post mortem Saulis, patet quod liber secundus non potest attribui Samueli tanquam auctori. Forte uterque liber attribuitur Samueli tanquam materiam, eo quod utriusque libri materia est Samuel & opera eius: Saul videlicet & David: fuerunt enim ambo reges quasi creaturæ Samuelis & præter hoc incepit ipse Samuel scribere hos libros: & in primo quidem libro scripta sunt priora gesta Davidis, in secundo autem (cuius author nescitur) scripta sunt posteriora. & in libro Nathã propheta & in verbis Ghad videtur. Caremus libro tam Nathan quam Ghad. quomodo autem fuerint perditum aut quando, nescimus: neque enim apud hebræos inueniuntur. Cum toto regno eius & potentia eius: et temporibus quæ transierunt super eum & super Israel, & super omnia regna terrarum. Finitur primus liber parali. Romæ, die decima septima Ianuarii. 1532.

THOMAE DE VIO
CAIETANI CARDINALIS
SANCTI XYSTI, IN SECYNDVM
librum Paralipomenon commentarij.

Roboratus est ergo Salomo filius David in regno suo: & dominus erat cum eo. Deficiunt duæ dictiones: legendum est. & Iehouah Eloha eius cum eo, & magnificauit eum in excelsum. Deo attribuitur gradire Salomonem, & Salomon describitur cultor summi Dei. præcepitque. Heb. habet. Et dixit Salomo. simplici enim verbo sat erat innuere. vniuerso Israel: tribunis & centurionibus & iudicibus & omnibus ducibus totius Israel capitibus familiarum. Constructio est appositiua, ad declarandum quod non inuitauit vniuersum Israel em in seipso populo, sed in tribunis, centurionibus &c. Iuitque Salomo

& tota congregatio cum eo ad excelsum quod erat in Ghibbon. Historia hæc tractata est. 3. reg. cap. 3. ubi erat tabernaculum fœderis Dei. Hebraicè habetur. quia ubi fuit tentorium adunationis Dei quod fecit Moses seruus Dei in deserto. Vide quanto tempore durauit tabernaculum factum à Mose in deserto. Arcam autem Dei. Nomen est Elohim. ascendere fecerat David de Cir' iath' ieharim, cum prepararet ei David: quia exiit ei tentorium in Ierusalem. De hac deductione arcæ scriptum est & in primo libro cap. 13. & in secundo regum cap. 6. hic autem commemoratur ad manifestandum quod Salomone eunte ad tabernaculum Dei factum à Mose, non erat arca Dei in illo tabernaculo, sed in Sion. Et altare æneum quod fecerat Bezal' el filius Uri filii Chur, ibi erat coram tabernaculo domini: requisitumque illud Selomo & congregatio. Ascenditque Selomo illuc ad altare æneum coram domino, quod erat tentorio adunationis: & obtulit super illud holocausta mille. Ratio ascendendi ad excelsum Ghabon, redditur oblatio super altare illud. Nescis ita rudis ut intelligas regem obtulisse per seipsum holocausta: sed secundum legis morem mediis sacerdotibus.

In nocte illa apparuit Deus Selomoni. Nomen est Elohim: quod etiam repetitur cum subiungitur quod dixit Salomon Deo. dixitque ei, pete quod dem tibi. Dixitque Selomo Deo: tu fecisti cum David patre meo misericordiam. Hebraicè habetur. gratiam magnam, & regnare fecisti me pro eo. Et similiter cum dicitur. nunc igitur domine deus impleatur sermo tuus quem pollicitus es David patri meo. Hebraicè habetur. Nunc Iehouah Elohim, firmetur verbum tuum cum David patre meo. Interpret addidit reliqua. tu enim regnare fecisti me super populum multum sicut puluerem terræ. Modus loquendi hyperbolicus est. Da mihi sapientiam & intelligentiam. Legendum esset. Nunc sapientiam & scientiam da mihi, ut scire referatur ad notitiam, sapere autem ad iudicium. & egrediar coram populo isto & ingrediar. Vniuersæ actiones comprehenduntur sub introitu & exitu. quis enim iudicabit populum tuum hunc magnum? Dixit autem Deus Selomoni. Nomen est Elohim. quia hoc placuit cordi tuo & non postulasti diuitias & substantiam & gloriam. Hebraicè habetur. diuitias, gemmas, & honorem, & animas odientium te, & etiam dies multos non postulasti: & postulasti tibi sapientiam & scientiam quibus iudices populum meum super quem regnare feci te. Sapientia & scientia data sunt tibi: Diuitiasque